

OPONENTSKÝ POSUDOK DIZERTAČNEJ PRÁCE

Téma: *Divák na hraně hry a každodennosti*
K teoretickým náhledům na diváctví v divadle

Typ závěrečné práce: dizertačná práce

Autor: MgA. et. MgA. Lukáš Brychta

Oponent: doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.

Aktuálnost' zvolenej témy

Lukáš Brychta spracoval na pomerne vyspelej teoretickej úrovni aktuálnu tematiku „diváctva“ (diváckej zložky) a jeho statusu v prevažne imerzných podobách súčasnej divadelnej praxe. Je viac než zrejmé, že táto staro-nová úloha aktívnej diváckej participácie si prinajmenšom žiadala adekvátne sústredenú pozornosť najmä v rámci procesualnosti trvania divadelného diela.

Doktorand sa aktuálnej zvolenej témy zhostil vysoko kompetentne. Nezostával pritom iba pri zážitkoch z vlastnej recepčnej skúsenosti, nadobudnutej na výskumných pobytoch i divadelných festivaloch (tvorili iba implicitný zdroj pre neskoršie teoreticko-kritické uvažovania). Dalo by sa povedať, že dominantu dizertačného výskumu netvorili recepčné analýzy ani deskripcie prchavých dojmov z netradičných foriem súčasného postdramatického divadla. Čitateľ sa namiesto toho mohol stretnúť s rozsiahlymi teoretickými náhľadmi na zvolenú tematiku diváckej aktivity. Rozhodol sa pre esteticko-vedný spôsob uchopenia širokej problematiky s jednoznačne interdisciplinárnym presahom, ktorý je pre akýkoľvek teatrologický výskum nevyhnutný.

Splnenie sledovaného cieľa dizertačnej práce

Doktorand sa snažil priniesť v ucelenejšej a systematicky premyslenej podobe širokospektrálny záber na oblasť divadelnej komunikácie a diváctva z recepčno-semiotického hľadiska. K tomuto cieľu sa postupne dostal najmä poctivou rešeršou odbornej literatúry, ktorú starostlivo preštudoval a kriticky recipoval.

Zvolené metódy spracovania

L. Brychta si zvolil vo svojom realizovanom výskume predovšetkým heuristickú metódu, ktorú uplatňoval pri teoretickom uvažovaní o širokospektrálnosti „diváctva“. Opieral sa pritom najmä o tradíciu českého štrukturalizmu (českej štrukturalisticko-semiotickej školy), na ktorý vonkoncom nemožno nenadväzovať. Autor vychádzal zo zakladajúceho diela Otakara Zicha. V texte sa pridrižoval aj ďalších prác ako napr.: Jaroslava Etlíka, Víta Neznala, ďalej aj Waltera Benjamina, Philipa Auslandera, Gillesa Deleuzeho či Félixu Guattariho a i., keď koncízne uvažoval o emancipácii divadla a medialite divadla atď. V druhej kapitole o divadelnej materialite výstižne reflektoval prístupy nemeckej teatrologičky Eriky Fischer-Lichte, ale napríklad aj na úvahy Helmutha Plessnera a pod. V tretej kapitole o divadelnom predstavení prevažne subsumoval poznatky nadobudnuté od Iva Osolsobého, Jana Císařa, Jaroslava Etlíka. Ďalej aplikoval do svojich koncepcií uvažovania predovšetkým aj teóriu rámcovania Ervinga Goffmana. Svoj heuristický výskum v jednotlivých kapitolách postavil na kriticko-teoretickom hodnotení, sčasti i komparácii rôznych interdisciplinárnych prístupov k divadlu a pozíciám (funkciám) diváka napríklad z oblasti teórie médií, estetiky performancie, teórie hier, fenomenológie, postštrukturalizmu, teórie rámcovania atď. L. Brychta disponoval vyzretým kritickým myslením, smerujúcim neraz k výstižným analytickým postrehom spolu so schopnosťou generalizujúceho usúvzťažnenia veľkého množstva preštudovaných textov, koncepcií, náhľadov, nevyhýbajúc sa ani deskriptívnym postupom najmä pri verifikácii dosiahnutých zistení z vlastnej tvorivej praxe skúmania.

Výsledky dizertačnej práce s uvedením, aké poznatky prináša

Dizertačná práca prináša hutnú a obsiahlu teoretickú sondáž diváckej zložky s hĺbkovou prepracovanosťou a fundovaným pohľadom. Jej predmetom je strategicky koncipovaný exkurz do problematiky diváctva (diváckej zložky) s inovatívnymi funkciami a pozíciami.

Doktorand uplatnil samostatné vedecké myslenie, vychádzajúce sčasti z penza preštudovanej literatúry domácej i zahraničnej proveniencie ako aj vlastnej empirie (recepčnej i divadelno-praktickej najmä v divadelnom zoskupení *Pomezí*). Brychtovou ambíciou skúmania sa stala snaha o teoretizovanie v určitej autonómnej

dištancii a akademickom odstupe k predmetu bádania. Táto silnejúca snaha autora tkvela najmä v jeho húževnatej systematickosti a hlavne premyslenej stratégii celkového uvažovania. Doktorand predovšetkým odkazoval na tradíciu českej štrukturalisticko-semiotickej školy, ktorú dokázal nanovo rekontextualizovať. Osobitú pozornosť venoval semiotickým, kulturologickým, médiologickým, komunikačno-recepčným, fenomenologickým, postštrukturalistickým teóriám ako aj teóriám performativity, a i. Tento široký diapazón mu poslúžil na metodologické zvládnutie náročnej problematiky divadelného diela a divadelnej komunikácie v určitej reciprocite na postihnutie rôznorodnej pozície diváka v kontexte znakovkej situácie samotného divadelného aktu. L. Brychta sa *de facto* od praxe vrátil k teórii, aby sa predsa len v záverečných pasážach letmo dotkol svojich praktických skúseností z vlastných realizácií napr. v divadelnom zoskupení *Pomezí*, príp. nadobudnutej recepčnej pamäti. Zišli by sa miestami v texte aj častejšie príklady na náležité konkretizovanie jednotlivých teoretických postrehov.

Objektívne a kritické zhodnotenie prínosov práce

Najzásadnejší prínos tejto dizertačnej práce možno zhrnúť do viacerých úrovní dosiahnutých teoretických náhľadov autora: gnozeologicko-filozofického chápania divadla, komunikačno-recepčného rozmeru aktivity diváctva, noeticko-ontologickej stránky divadelnej recepcie, fenomenológie diváckej zložky, semiotiky divadla a pod.

Išlo o interdisciplinárny výskum, výsledkom ktorého sa stali komplexné state o divadelnej medialite, divadelnej materialite, divadelnom predstavení, divadelnom diváctve v podobe teoreticko-kritických reflexií autora, vyrovnávajúceho sa s polemickým čítaním vybraných teoretických konceptov.

Prínos možno badať tiež v systematizujúcom prehľade, hierarchicky proporčnom komponovaní textu s logickou štruktúrou i zvládnutou metodológiou. Text by rozhodne mal byť po redakčných úpravách publikovaný, pretože s didaktickou jasnosťou kondenzuje rozmanitosť aspektov diváctva.

Nedostatky práce a otázky

Vážnejšie nedostatky v práci nebadat' okrem drobných ortografických prehreškov, ktoré majú na odbornú (vedeckú) úroveň marginálny význam. Svoje

pripomienky by som preto radšej sformuloval do otázok ako prípadných námietok do diskusie:

Je celkovo prekvapujúce, že autor sa pri postihovaní diváckej zložky nepristavil pri kategórii recepčného zážitku/zážitkovosti. Ako je to s recepčným imagenom (termín literárneho vedca Františka Mika – predstaviteľa Nitrianskej semiotickej školy ako imaginatívny ekvivalent textu čitateľa vo vedomí) diváka napríklad v imerznom divadle? Ako sa tvorí predstava diváka? Čím je vedená divácka imaginatívnosť? Podľa slovenskej teatrologičky Dagmar Inšitorisovej sa totiž pri: „...interaktívne inscenovaných divadelných komunikačných situáciách dá hovoriť o prítomnosti dvoch typov divadelných zážitkov: o recepčnom a recepčno-autorskom.“ (Inšitorisová, 2010, s. 111). K akému typu divadelného zážitku dochádza podľa L. Brychta, keď je podľa neho: „...recipient spolutvorcom utvárajúciho se představení...“ (Brychta, 2021, s. 149)?

V texte dizertačnej práce sa striedajú terminologicky pojmy: „inscenace“/ „divadelní představení“. Vedel by autor jasnejšie odlíšiť kritériá používania pojmov pre rôznorodé divadelné diela (artefakty), resp. na základe čoho možno o nejakom divadelnom diele hovoriť raz ako o predstavení a potom ako inscenácii? V podkapitole 5.2.1 *Divák ve vztahu k představení a inscenaci* je to sčasti vysvetlené. Ide mi len o overenie si toho, či pri skúmaní diváckej zložky sa vždy má na mysli konkrétny realizovaný priebeh reprízy inscenácie, alebo sa všeobecne zamieňa za termín predstavenie?

Mohli by sme v súvislosti s dielami libereckej divadelnej skupiny Krutý krtek používať pojmy divadelná prechádzka? Aký typ „diváctva“ sa podľa vás pri nej utvára (mám na mysli napríklad realizovanú divadelnú prechádzku *Odsunutí*)? Je používanie označenia diela ako divadelná prechádzka dostatočne etablované?

Celková kvalita dizertačnej práce a jej dostatočnosť pre pripustenie k obhajobe

Doktorand splnil najprísnejšie kritériá pre tento typ kvalifikačnej vedeckej práce. Predkladanú dizertačnú prácu na základe toho jednoznačne odporúčam k obhajobe.

Explicitné vyjadrenie

Po úspešnej obhajobe navrhujem MgA. et. MgA. Lukášovi Brychtovi udeliť vedecko-akademickú hodnosť *philosophiae doctor* (Ph.D.).

doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.

28. 7. 2021

V Nitre